

ONTOLOGIA.

PRAENOTIONES.

1. *Definitio.* Scientiae metaphysicae investigant eas rerum causas quae limites experientiae sensuum externorum aufugiunt. Quaedam autem ex his rationibus sunt communes aliquatenus omnibus rerum generibus quae a variis aliis partibus metaphysicae considerantur. Hae autem rationes perpenduntur ab Ontologia. — E quo patet quodnam sit objectum Ontologiae et quanam ejus definitio. Ontologia (λόγος περι του ὄντος) definitur: Scientia quae considerat ens, entisque proprietates, ac suprema genera, easque entis universales rationes quae in omnibus naturis reperiuntur, conjunctim vel divisim.

Objectum. Objectum materiale Ontologiae sunt omnia entia; objectum formale est id quod soli intellectui se manifestat et est aliquatenus omnibus rebus commune. Porro rationes quas Ontologia considerat, duplici modo possunt esse communes, sive quatenus eadem ratio omnibus generibus entium competit, sive quatenus alterutra ex oppositis cuique entium generi convenit.

Nomen. E praejactis liquet partem istam philosophiae apte vocari *Ontologiam*. Nec minus apte vocatur etiam *Philosophia Prima*, aut *Metaphysica generalis*, quia nempe considerat principia prima et fundamentalia quae applicantur tum scientiis physicis tum metaphysicae speciali.

Partitio. Ontologia tripartito dividetur:

I^a Pars aget de ente, ejusque proprietatibus;

II^a de decem categoriis in quas dispescitur ens;

III^a de perfectionibus entium.

ONTOLOGIAE PARS PRIMA.

DE ENTE EJUSQUE PROPRIETATIBUS.

CAPUT I.

DE ENTE.

Inquirendum est primum de entis conceptu, et de habitudine ejus ad ceteros conceptus; deinde evolendi sunt characteres entis prout ens dicit essentiam; tum considerandus est duplex status qui enti competere potest, nempe status possibilitatis et status existentiae; postremo declaranda sunt principia rationis quae ex notione entis immediate efflorescunt.

ARTICULUS I.

DE CONCEPTU ENTIS.

2. Nomine entis appellatur omne quod existit, quaecumque sit rei natura, sive sit substantia sive accidens, sive vita gaudeat sive careat. Imo eodem vocabulo vocantur ea quae, existentiam non adepti, duntaxat apta sunt ad eam adipiscendam. Ideo terminus « *ens* » dicitur *transcendentalis*, utpote omnia genera transcendens, omnique rei communis.

Porro in praesenti articulo tria quaeruntur: a) Utrum vocabulo entis, prout ad ista varia refertur, respondeat *conceptus unus*, an *multiplex*. b) *Quanam sit ratio per hunc conceptum exhibita*. c) *Quanam sit habitudo conceptus entis ad ceteros conceptus*.

I. DE UNITATE CONCEPTUS ENTIS UT SIC.

3. 1. Conceptum *subjectivum* entis esse unum constat *ex experientia* : Audito enim nomine entis, experimur mentem nostram non distrahi neque dividi in plures conceptus, sed colligi potius ad unum, sicut cum concipit hominem, animal, et similia.

2. Conceptum *objectivum* entis esse unum patet quia conceptui subjectivo uni respondet conceptus *objectivus* unus. Omnis enim actus intellectus unitatem suam vel multipliciter habet a ratione *objectiva*, prout haec nempe est una vel multiplex.

Ex his colligitur conceptum *objectivum* entis non dicere expresse substantiam nec accidens, Deum nec creaturam : Si enim expresse diceret substantiam, conceptus *objectivus* entis non inesset accidenti, et proin non esset unus; si vero expresse diceret accidens, hic conceptus non inesset substantiae, et incurreretur in idem inconveniens.

II. DEFINITIO ENTIS.

4. De ente tradi non potest definitio *essentialis proprie dicta* per partes *physicas* neque per partes *metaphysicas*; tradi etiam non potest definitio *proprie descriptiva*. Nota enim entis, uti modo manifestum erit, est simplex et imbibitur qualibet alia ratione; consequenter est *expers* cujuslibet partis et ingreditur in omnibus his quibus describeretur. — Quare inquiritur definitio *essentialis improprie dicta*.

1. Ens significat *id quod est, realitatem, essentiam*. — Etenim cum conceptus *objectivus* entis sit unus et *transcendentalis*, ratio *objectiva* hoc conceptu *repraesentata* dicenda est esse *transcendentalis* et notare illud in quo substantia et accidens, Deus et creatura inter se conveniunt et quod de singulis praedicandum est. Atqui sola notio modo tradita est hujusmodi. Ergo.

2. Ens sumitur tum *adaequate* tum *inadaequate*.

a) Illud dicitur esse *adaequate* ens, *quod existit*, seu quod habet *realitatem* extra nihilum. Hinc ens *adaequate* sumptum dicit *essentiam existentem*, includitque duo : a) rem seu *essen-*

tiam, β) *actuale* exercitium ejus *realitatis*, seu *existentiam*. Non ideo tamen constat ens ex notis *essentiae* et *existentiae* formaliter diversis; *existentia* enim in suo conceptu includit *essentiam*, est nempe aliquid, secus esset nihilum.

b) *Inadaequate* ens significat *aliquid, aliquam essentiam, praescindendo ab hoc utrum actu existat, necne*. Res, quae in ordine reali existit, concipi potest praecisione facta ab ejus actuali *existentia*; pariter concipi possunt res quae possunt existere, licet actu non existant. Ita vero concipitur sola *essentia* quae est apta ad existendum. *Essentiae* sic consideratae competit nota « *id quod est* » ob ejus aptitudinem ad existendum.

Coroll. Conceptus entis prout dicitur *indeterminate* *essentiam*, est simplicissimus. Terminus enim entis dicitur de omni ratione *excogitabili*. Huic termino respondet conceptus unus. Sed ut conceptus conveniat omni rei, debet esse simplex; secus totus conceptus conveniret singulis partibus suis utpote rebus.

Advertatur diversum non esse conceptum *essentiae* *existentis* et *essentiae simpliciter*, sed eundem conceptum « *id quod est* » verificari duobus modis *intrinsicis*. Quare *essentia* non *existens* non differt ab *essentia* *existente* secundum *rationem* *essentiae*; attamen differt secundum *statum* *existentiae* et non *existentiae*. Haec vero differentia non est *positiva* sed *negativa*. Differentia enim *positiva* habetur inter duos terminos reales; *negativa* inter duo quorum unum est reale, alterum non.

Advertere etiam juvat *objectum* *ontologiae* esse ens prout est *essentia*. *Ontologia* enim abstrahit utrum *essentiae*, quas considerat, habeantur in ordine rerum, necne. Ceterarum *scientiarum* est considerare has *essentias* ut *existentes*. Hinc *existentia* ipsa et *possibilitas*, quae *essentiis* competere possunt, considerantur ut sunt *essentia* aliqua.

III. DE HABITUDINE CONCEPTUS ENTIS AD CETEROS CONCEPTUS.

Assertum 1^m. Conceptus *subjectivus* et *objectivus* entis ut sic est secundum *rationem* *praecisus* ab omni alio conceptu *subjectivo* et *objectivo*.

5. PROB. Si conceptus *subjectivus* et *objectivus* entis non

praescindunt ab omnibus his conceptibus vel notis; implicite includunt unum ex illis. Atqui hoc dici nequit. Ergo.

Prob. Min. Si enim conceptus entis includeret notam perseitatis, jam non conveniret accidenti; si includeret notam inaleitatis, jam non conveniret substantiae. Atqui hoc dici nequit, secus enim conceptus entis non est transcendentalis nec simplex.

Assertum 2^m. Conceptus entis objectivus prout in re ipsa existit, non est aliquid ex natura rei distinctum ac praecisum ab inferioribus in quibus existit, nec ab ulla differentia vel ratione positiva.

6. Sensus. Ex superioribus liquet rationem objectivam entis non includere in comprehensione sua rationes formales eorum in quae dividitur ens, puta substantiam et accidens. Contra haec contenditur tum ista inferiora entis, tum ipsas differentias quasi specificas, seu rationes formales, nimirum perseitatem, inaleitatem, etc. includere in comprehensione sua hanc notam entis, adeo ut ens omnes notiones pervadat.

Prob. Nulla ratio distinguitur ex natura rei ab eo in cuius definitione includitur. Sed ratio entis includitur in definitione omnium inferiorum entis, omnium differentiarum et omnium rationum positivarum. Ergo ratio entis non distinguitur ex natura rei ab inferioribus, et ab ulla differentia vel ratione positiva.

Prob. Min. Illa ratio includitur in definitione alterius, quae convenit illi per seipsam; sed ratio entis per seipsam convenit omnibus inferioribus, et differentiis, et rationibus positivis. Omnia enim inferiora et omnes differentiae et rationes positivae, per seipsa sunt entia: ex. gr. perseitas, et esse perseitatem est esse quoddam ens; si enim per seipsam non esset ens, esset non-ens seu nihil.

Assertum 3^m. Conceptus objectivus entis contrahitur in inferioribus, non quidem per modum compositionis, sed per modum expressioris conceptus alicujus entis contenti sub ente.

7. Sensus. Inferiora entis, puta substantia et accidens, Deus et creatura, concipiuntur nota entis cum quodam addito (per se et in alio, a se et ab alio); haec addita, quae contrahunt ens, includunt notam entis, sunt diversi modi entis, distincte et determinate referunt id quod ens indeterminate et confuse refert.

Prob. Ille conceptus contrahitur in inferioribus, non per modum compositionis, sed per modum distinctioris conceptus ejusdem realitatis, qui descendit ad inferiora per additionem illius quod includit notam contrahendam; atqui conceptus objectivus entis descendit ad inferiora per additionem illius quod includit ens; ergo.

Prob. Min. Conceptus entis descendit ad inferiora per additionem perseitatis, inaleitatis, infinitatis, finitatis, etc. Atqui haec includunt notam entis. Ergo conceptus entis descendit ad inferiora per additionem illius quod includit ens.

Prob. Min. a) Ista addita essentialiter concipiuntur ut aliquid, ut ens; secus enim conciperentur ut nihil; nihil autem non potest contrahere ens. b) Ens non distinguitur ex natura rei a ceteris rationibus positivis, licet tamen has rationes in comprehensione sua non includat. Ergo ens includitur in qualibet ratione ipsi addita.

Assertum 4^m. Conceptus objectivus entis univocus non est, sed analogus.

8. Observa. Terminum *ens* non esse aequivocum ex eo manifestum est quod huic vocabulo respondet conceptus subjectivus et objectivus qui sit *unus*. Sufficit igitur probare conceptum entis non univoce referri ad inferiora.

Prob. Conceptus objectivus entis in inferioribus contrahitur non per modum compositionis, sed per modum distinctioris conceptus ejusdem realitatis. Atqui talis conceptus non est univoce communis inferioribus. Ergo.

Prob. Min. Ille conceptus objectivus non est univoce communis inferioribus, qui in inferioribus perficitur, non quidem per notam formaliter diversam, sed per notam quae jam includit priorem. Atqui conceptus qui in inferioribus contrahitur modo qui descriptus est, in his inferioribus perficitur per notam quae jam includit priorem. Ergo talis conceptus non est univoce communis inferioribus.

ARTICULUS II.

DE COGNOSCIBILITATE ET DE CHARACTERIBUS ENTIS
SEU ESSENTIAE.

Uti ex ejus enuntiatione patet hic art. in duas partes dispescetur:

§ 1. *De cognoscibilitate essentialium.*

9. *Notiones. I. Definitio.* Essentia vi vocis, est id quo respondetur quaerenti *quid sit* res. Ideo vocatur etiam *quidditas*. Sumitur tripliter: a) *Latissime* pro *ente ut sic*. Sic intellecta, existit in ordine rerum quoad id quod concipitur, non vero quoad modum quo concipitur; non enim existit essentia indeterminata. — b) *Late* pro *quovis modo entis* h. e. pro quavis substantia et quovis accidente. — c) *Stricte* pro *specie* seu *natura specifica* entis in ordine physico positi: Ita nunc inspicitur essentia.

Essentia definitur tripliciter: a) In ordine ad *seipsam*: *id quo res est id quod est*, seu etiam id quo res est constituta in certo ordine entium, in determinata specie. — b) In ordine ad *intellectum*: *id quod in re concipitur esse primum*, seu etiam id quod concipitur esse ratio, radix ceterorum enti intrinsecorum, quod autem ipsum in alio rei intrinseco rationem sui non habet. — c) In ordine ad *effectus*: *principium primum, radicale, intimum actionum ac proprietatum quae rei conveniunt*. — Sic definita, essentia est formaliter idem ac *natura*.

10. II. *Divisio.* Essentia dupliciter dividitur:

1. In *physicam* et *metaphysicam*: a) *Physica* constat ex partibus realiter inter se distinctis; b) *metaphysica* ex partibus sola ratione distinctis. (Cfr. Dial. n. 64).

2. In *artificialem* et *naturalem*. a) Essentia *artificialis* illa est cujus constitutio est dependens ab humano intellectu. b) *Naturalis* illa est cujus constitutio pendet a *natura*.

Quaestio. Quaeritur quousque essentialium rerum naturalium nobis pervia esse possint. — Essentialium rerum artificialium, puta navis, libri,

machinae cujusvis, perfecte nobis esse cognitae, patet quia ipse intellectus humanus determinat omnia earum rerum constitutiva. Igitur restringitur quaestio ad essentialia naturalia.

11. *Sententiae*: I^a est Nominalium et Conceptualium *negantium essentialium rerum naturalium cognosci posse*. Distinguunt Nominales inter essentialiam physicam, et essentialiam nominalem. Essentia physica est id quo res in seipsa physice constituitur. Essentia *nominalis* est ea quae a consideratione mentis pendet, quatenus nempe mens res coordinat per quasdam series, quae dicuntur genera, species, etc. Essentia physica rei naturalis, aiunt, plane est impervia menti humanae. — Conceptuales denegant valorem objectivum idearum de essentialibus.

II^a est Scholasticorum. Concedunt non omnes rerum essentialia esse cognitae; deinde essentialium naturalium cognitionem non esse intuitivam et immediatam, neque perfectam seu eam non attingere *ἐν ἀτόμῳ* omnia elementa quibus essentialia naturalia constant. Sed contendunt *nonnullarum* saltem essentialium haberi cognitionem *abstractivam et mediatam*, eo nimirum sensu quod ex proprietatibus, ex qualitibus et effectibus rerum, mens ratiocinando deducit cognitionem saltem imperfectam quarundam essentialium.

Thesis 1. Mens humana plurium rerum naturalium cognoscere potest essentialia, saltem imperfecte.

12. *Prob.* Sensus externi referunt modum quo non pauca corpora videntur agere in alia, ea modificare, alterare, se combinare cum iis. Sic referunt in arbore successive oriri folia, flores, fructus; referunt varias combinationes quas oxygenium init cum aliis substantiis. Pariter sensus attingunt diversas qualitates, puta calorem, colorem, etc., quibus res instructae apparent. Atqui ex cognitis his effectibus et his qualitibus, potest mens aliquatenus deducere cognitionem essentialium harum rerum. Ergo potest mens aliquatenus cognoscere essentialia plurium rerum naturalium.

Prob. Min. Ex effectibus rerum naturalium, et ex qualitibus, intellectus potest arguendo cognoscere iis respondere diversa principia intrinseca et proportionata, quae sunt sub-

stantiae et causae. Atqui cognoscere rebus respondere diversa principia intrinseca et proportionata, est aliquatenus cognoscere essentias harum rerum. Ergo.

13. Scholion. Quaeres quodnam discrimen intercedat inter hanc thesim et thesim Logicae de conceptualismi falsitate, qua nempe probatur conceptus nostros de rerum essentiis haud carere valore objetivo?

Resp. Logica inquirat de certitudine cognitionum nostrarum proindeque de valore objetivo *conceptuum subjectivorum*. Judicamus enim de rebus per conceptus apprehensis; proinde ut certa sint judicia, requiritur ut conceptus subjectivi sint conformes hisce rebus de quibus iudicium fertur. — Ontologia considerat ipsas res, seu *conceptus objetivos*; inquirat num cognosci possint, et quid sint. — Igitur thesis contra conceptuales posita respicit *in recto conceptus subjectivos, in obliquo conceptus objetivos*; thesis de cognoscibilitate essentialium naturalium respicit *in recto conceptus objetivos, in obliquo conceptus subjectivos*. Quibus argumentis probatur una thesis, iisdem probatur et altera; quibus difficultatibus una est obnoxia, iisdem et altera est obnoxia.

§ 2. De characteribus essentialium.

Thesis 2. Quaevis essentia est certo aliquo modo immutabilis, indivisibilis, necessaria, aeterna.

14. I^a PARS. *Essentia est immutabilis in ratione essentialium.*
A. Notio. Immutabilitas est negatio mutabilitatis quae in eo est posita quod aliquid mutationis est capax. Mutatio definitur *transitus a potentia ad actum vel ab actu ad potentiam*.

Mutatio duplex est, extrinseca nempe et intrinseca: 1. *Extrinseca* est transitus *a non respectu ad respectum, vel e converso*. — 2. *Intrinseca* est transitus *a non esse alicujus intrinseca ad esse hujus intrinseca, vel e converso*.

Mutatio intrinseca duplex est: a) *Metaphysica* seu improprie dicta: est transitus a statu *non existentiae* ad statum *existentiae*, vel e converso. — b) *Physica* seu proprie dicta: est transitus

subjecti realis ab una forma ad aliam formam. Ipsa forma potest esse *substantialis* vel *accidentalis*, prout vel in materia prima duae formae substantiales se invicem excipiunt, vel substantia completa ab uno accidente transit ad aliud. In hac mutatione idem est subjectum quod successive subest termino a quo et termino ad quem mutationis.

Essentiis competit mutabilitas metaphysica, eo nimirum sensu quod in ordine reali vel non positae poni possunt, vel positae ab essendo deficere possunt. Iis competit mutabilitas physica secundum accidentia: ipsis enim accedere, vel ab iis recedere possunt diversae qualitates accidentales. At contendimus essentias esse physice immutabiles *in ratione essentialium*, seu repugnare ut aliqua essentia fiat *essentia alia per mutationem proprie dictam*. Sic homo qui ex essentia est animal rationale potest mutari secundum accidentia mutatione proprie dicta: transit enim ab uno accidente ad aliud; verum non potest mutari secundum essentiam mutatione proprie dicta seu non potest haberi idem subjectum quod ab una essentia transeat ad aliam.

B. Prob. Si essentia aliqua potest mutari mutatione proprie dicta in essentiam aliam, simul haberetur et non haberetur idem subjectum sub termino a quo mutationis et sub termino ad quem. Atqui hoc implicat. Ergo.

Prob. Maj. a) *Haberetur idem subjectum*: Supponitur enim fieri mutationem proprie dictam. Atqui identitas subjecti est essentialis huic mutationi. Ergo. b) *Non haberetur idem subjectum*: Mutatur essentia in essentiam aliam; essentia autem est ipsum subjectum; unde subjectum mutatur in aliud.

15. II^a PARS. *Essentia est certo modo indivisibilis.*
Notio. Duplex concipi potest essentialium divisibilitas: Prior in eo ponitur quod essentia composita, sive cogitatione sive re, in suas partes resolvitur. Hanc possibilem esse manifestum est. — Posterior in eo ponitur quod *essentia, manens eadem, locupletatur vel spoliari potest notis ad essentiam spectantibus*. Haec divisibilitas negatur de essentiis; quod probatur eodem modo atque supra.

16. III^a PARS. *Essentia est certo modo necessaria.*

A. NOTIO. Triplex est necessitas : a) *In essendo*, qua essentia necessario existit. b) *Possibilitatis*, qua necessario est possibilis. c) *In praedicando*, quatenus necessario de ea quaedam praedicari possunt. — Prima necessitas *soli Deo* competit; ceterae essentis vindicantur.

B. DECL. 1. Essentiae sunt diversi modi secundum quos imitabilis est essentia divina. Atqui hi modi sunt necessario possibiles. Ergo.

Prob. Min. Deus est infinite perfectus. Atqui ens infinite perfectum est necessario imitabile ad extra secundum modos sine fine varios. Ergo.

2. Essentia quaevis est immutabilis et indivisibilis; ergo semper et necessario quaedam de ea praedicari possunt.

17. IV^a PARS. *Essentia est certo modo aeterna.*

A. NOTIO. Aeternitas dicit *durationem sine initio et sine fine*. Duplex est : *positiva* et *negativa*. 1. Positiva est *realis*, vel *idealis*. α) *Realis*, seu in essendo, est *duratio in essendo tota simul, sine initio et sine fine*. Definitor a Boetio : « Interminabilis vitae tota simul et perfecta possessio. » β) *Idealis*, stat in eo quod aliquid ab aeterno est cognitum. — 2. Aeternitas *negativa* est *indifferentia ad existendum in quavis parte durationis indefinitae*. — Soli Deo competit aeternitas positiva realis. — Contendimus essentis competere aeternitatem *positivam idealem*, et aeternitatem *negativam*.

B. DECL. 1. Cuius essentiae competit aeternitas *idealis*.

Ab aeterno intellectus divinus cognoscit omnes modos secundum quos essentia divina est imitabilis ad extra. Atqui hi varii modi sunt omnes essentiae rerum; ergo ab aeterno essentiae sunt cognitae ab intellectu divino.

2. Aeternitas *negativa* convenit : a) essentis finitis *mere possibilibus*, uti ex se patet; b) essentis *existentibus*, inspectis ut essentis, eo sensu quod hae essentiae, inspectae ut formaliter sunt essentiae, possunt existere in quavis differentia temporis.

OBSERVA. Essentiae existentes, inspectae uti formaliter sunt existentes, jam determinantur ad certam temporis differentiam, proindeque aeternae jam non sunt.

ARTICULUS III.

DE POSSIBILITATE.

Praestituta notione potentiae et actus, inquiretur 1° quomodo possibilis a nihilo discriminentur. 2° Undenam possibilitatem suam mutant.

§ 1. *De potentia et actu.*

18. **Potentia.** A. NOTIO. Est *aptitudo* ad varia agendum vel patiendum. Ens instructum diversis potentiis dicitur esse in potentia ad diversa. — Illa ad quae natura est in potentia, dicuntur *actus*.

B. PARTITIO. 1. Res non existens aut existens potest concipi esse capax existendi, seu in potentia ad existendum. Haec res dicitur esse *unum ex possibilibus*; ejus potentia vocatur *objectiva* (h. e. potentia ad fieri objectum), *possibilitas logica*, simpliciter *possibilitas*; definitur : *aptitudo ad existendum*.

2. Res existens est in potentia ad agendum vel patiendum. Ista vero potentia dicitur *subjectiva, realis*. Definitor : *aptitudo ad formam suscipiendam, vel ad agendum, fundata in entitate reali subjecti*. — Potentia realis dupliciter dividitur :

a) *In activam* et *passivam* : α) *Activa* est *aptitudo agendi*, seu *principium agendi*. Est ipsa duplex prout terminus actionis, seu id quod fit, est immanens vel transiens. Principium quod immanenter agit, dicitur *vitale*. β) *Passiva* est *aptitudo patiendi*, seu suscipiendi formam. — b) *In naturalem*, et *obedientialem* : α) *Naturalis* est *potentia ad actum viribus naturae proportionatum*. — β) *Obedientialis* est *potentia ad recipiendam intrinsecus formam quae superat exigentiam et naturalem capacitatem naturae*.

19. **Actus.** Est de primis simplicibus; unde stricte non definitur; describitur : *perfectio quae acquiritur potentia quae ipsi respondet*. Dividitur aequae ac potentia.

1. Potentiae *logicae* respondet *actus essendi*.

2. Potentiae *reali* respondet forma recepta in *subjecto*. Est *substantialis* seu *actus formalis*, si recipitur in materia prima; *accidentalis*, si recipitur in substantia completa.

3. *Potentiae activae* respondet *operatio* seu actio.

4. *Potentiae passivae* respondet *terminus recentus*.

5. *Potentiae obedienciali passivae* respondet *forma supernaturalis*, puta gratia sanctificans, habitus infusus virtutum.

20. Axiomata scholastica de potentia et actu :

I^m. *In tantum aliquid est perfectum, in quantum est in actu, imperfectum in quantum est in potentia*. Potentia enim realis, in quantum est potentia, actu seu perfectione destituitur.

II^m. *Actus omnino purus est omnino perfectus*. Nam actus purus non est in potentia ad ulteriorem perfectionem, nulla perfectione privatur. Atqui quod hujusemodi est, id omnino est perfectum.

NOTA. Actus purus ille est qui non est admixtus potentiae. Duobus modis actus potest admisceri potentiae : α) quia est actus alicujus potentiae, ut anima est actus corporis; β) quia ipse est in potentia ad ulteriorem actum.

III^m. *Actus purus in aliquo ordine est omnino perfectus, non simpliciter, sed secundum quid, h. e. in illo ordine*. Ratio est quod hic actus purus non est in potentia ad ulteriorem perfectionem; unde habet omnem perfectionem ad quam aptitudinem habet, seu quae entibus hujusce ordinis competere potest.

IV^m. *In tantum aliquid agit, in quantum est in actu; patitur vero in quantum est in potentia*. Pati enim est acquirere aut amittere perfectionem; sed in tantum aliquid acquirit aut amittit perfectionem, in quantum est in potentia. Agere autem est operationem elicere; sed operatio est actus potentiae activae. Agere ergo est esse in actu.

V^m. *Potentia, qua talis, nequit per semetipsam ad actum reduci, sed reducitur ab alio principio in actu*. Illud axioma cum distinctione accipiendum est, ne penitus pervertatur libertas. Sic autem distingui illud oportet : « *Potentia objectiva* reducitur ab alio ad actum, *Conc.*; *potentia subjectiva*, *Subdist.* *potentia passiva*, *Conc.*; *potentia activa*, *Subdist.* *potentia activa necessario agens*, *Conc.*; *libere agens*, *Subdist.* *potentia activa libere agens* ab alio reducitur *ad actum primum*, *Conc.*; *ad actum secundum*, *Neg.* De essentia enim talis potentiae est ut, constituta in actu primo completo, seu stipata omnibus ad

agendum requisitis, sit indifferens ad agendum, et se ipsam active determinet ad agendum.

VI^m. *Omne ens mutabile constat potentia et actu*. Esse enim mutabile est posse transire ab uno ad aliud, ab una forma ad aliam. Sed tale ens constat ex potentia et actu.

Quibus axiomatibus sequentia addantur :

1. *Actus prior est potentia* (intellige : simpliciter loquendo, vi axiomatis quinti, non vero *secundum quid*, in ente enim finito prior est potentia). — 2. *Actus et potentia sunt contraria*. — 3. *Cujus est potentia, ejus est actus*. — 4. *Potentia frustra est quae non redigitur in actum*. — 5. *Ab actu ad potentiam valet consequentia*.

§ 2. De possibilium discrimine a nihilo.

21. *Possibile est illud quod esse potest, sive insuper existat, sive non*. Possibile *purum*, est illud quod esse quidem potest, verumtamen non est. — *Impossibile* est id quod neque est, neque esse potest. — *Nihilum* est id quod non est. Est duplex : a) *Existentiae*, seu *inadaequatum*; est id quod non existit, sive existentiae sit capax sive non. Concipitur concipiendo ens *adaequatum* et negando *existentiam*. b) *Nihilum essentiae*, seu *adaequatum*; est id quod neque existit, neque existere potest. Talis est circulus quadratus. Concipitur concipiendo *essentiam* et adjiciendo negationem.

22. Patet *pure possibile* esse nihilum *secundum existentiam*. At nullatenus est idem ac nihilum *secundum essentiam*. Etenim nihilum *secundum essentiam* nunquam esse potest, et proinde idem est ac impossibile; possibile vero *purum* non quidem est, sed esse potest, adeoque idem non est atque impossibile.

§ 3. De ratione proxima possibilitatis.

23. Quaeritur *undenam possibilium mutentur suam possibilitatem?* — Quae quaestio ita proponi potest :

Tum possibilium, tum impossibilium, sunt quidam complexus notarum. Sic homo est complexus notarum « *animalis*, » et

« *rationalis*; » circulus quadratus est complexus notarum « *figuræ circularis* » et « *quadrati*. » — Itaque alii notarum complexus constituunt ordinem possibilium; alii ordinem impossibilium. Quaeritur *undenam complexus habeant quod sint possibles vel impossibles*; seu quod apti sunt aut inepti ad existendum.

Porro ut aliquid sit aptum ad existendum, seu ut sit *adaequate* possibile, duo requiruntur et sufficiunt :

a) Ut ex parte ipsius rei, seu ipsius complexus notarum, *non habeatur incapacitas ad existendum*. Haec aptitudo vocatur *possibilitas intrinseca, absoluta*. b) Ut habeatur *aliud ens*, quod aptum sit ut ad existentiam traducat id quod possibilitate intrinseca gaudet. Ista aptitudo illius alterius entis, vocatur *possibilitas extrinseca rei quae existentia donari potest*. Dicitur etiam *possibilitas relativa*. — Porro ab omnipotentia divina repetitur quod ea omnia quibus est *possibilitas intrinseca*, ad existentiam traduci queant.

DE POSSIBILITATE INTRINSECA possibilium duo quaeruntur :

1. Undenam *proxime* habeant *possibilia* quod sint *intrinsecus apta traduci ad existentiam*; seu undenam alii complexus notarum proxime habeant quod, quantum est ex se, non sint inepti ad existendum; undenam alii complexus ex se solis jam sint inepti ad existendum.

2. Quodnam sit *fundamentum possibilium*. De hoc in § seq.

24. Sententiae. PRIMA CLASSIS autumat *possibilium absolutam possibilitatem oriri ex ipsismet possibilibus*. — Ulterius a) Juxta fatalistas, ista ratio est ipsa *possibilium existentia*. b) Juxta plerosque *possibilitas emergit ex ipsis essentiis*.

SECUNDA CLASSIS asserit *possibilitatem absolutam possibilium oriri ex aliquo extrinseco ipsis possibilibus*. — Ulterius a) Juxta quosdam, *possibilitas intrinseca pendet ab intellectu humano*; h. e. intrinsecus *possibilia* sunt *capacia existentiam nancisci*, quia ut talia intellectu cogitantur. b) Juxta Ockam oritur *a divina potentia* h. e. *possibilia capacia* sunt *existentia donari*, eo quod Deus potens est ea producere. c) Juxta Cartesium, *pendet a libera voluntate Dei*; seu alia sunt *possibilia*, alia vero *impossibilia* quia Deus id libere voluit.

Thesis 3. *Essentiarum possibilitas intrinseca non oritur proxime ex aliquo extrinseco possibilibus*; sive illud extrinsecum ponatur esse *potentia divina*, sive *libera Dei voluntas*, sive *intellectus humanus*. Sed oritur ex aliquo possibilibus intrinseco; non tamen ex eorum existentia, sed ex notis constitutivis.

25. I^a PARS. *Possibilitas intrinseca non pendet ab actuali existentia rerum.*

Sensus. Ratio cur aliquis notarum complexus in se non habeat *incapacitatem ad existendum*, non est quia aliquando existit.

Prob. Ista sententia supponit ea tantum esse *possibilia*, quae existunt. Atqui hoc esse falsum constat tum ex libertate Dei, ejusque infinita perfectione, tum ex libertate hominis. Ergo.

26. II^a PARS. *Non pendet ab intellectu humano.*

Prob. Illud non pendet ab intellectu quod a) *conceptui et iudicio intellectus necessario praesupponitur*; b) *intellectu humano non dato*, adhuc est possibile. Atqui *possibilitas intrinseca* a) *conceptui et iudicio intellectus necessario praesupponitur*; b) *intellectu humano non dato*, adhuc habetur. Ergo.

Prob. 1^a pars Min. a) *Objectum praesupponitur intellectui quoad id quod concipitur*: intellectus enim non facit *objectum*. b) *Evidentia objectiva*, et proinde *convenientia praedicati cum subjecto* ejusque *possibilitas intrinseca*, praesupponitur *iudicio certo*: nam *judicium certum* per hanc *veritatem determinatur*.

Prob. 2^a pars Min. Antequam Deus hominum genus condidit, adeoque antequam existebat *intellectus humanus*, *possibilis* erat homo, *possibiliaque* erant omnia *creata*.

27. III^a PARS. *Non pendet a divina potentia.*

Prob. *Possibilitatem intrinsecam pendere a divina potentia*, altero ex his modis intelligi deberet: a) *Alia sunt possibilia*, alia *impossibilia*, quia Deus alia facere potest, alia non potest; b) *alia sunt possibilia*, alia *impossibilia*, quia Deus alia efficit *possibilia*, alia efficit *impossibilia*. Atqui ex utroque fluunt absurda. Ergo.

Prob. 1^a pars Min. Consequens esset a) *Deum propria limitatione et impotentia non omnia posse facere*; b) *potentiam Dei adaequate esse cognoscendam ut certo cognosci possit aliquid*

esse impossibile. Atqui utrumque est absurdum : ex altero enim sequeretur Deum esse finitum ; alterum vero contrariatur experientiae. Ergo.

Prob. 2^a pars Min. Dicendum esset Deum, necessario agentem, alia efficere possibilia, alia impossibilia. Patet quia secus possibilitas penderet a divina voluntate, haec vero est sententia de qua agetur parte sequenti. — Atqui hoc esse absurdum patet, quia non nisi ob suam imperfectam potentiam Deus non potuisset alia facere possibilia quam quae fecit.

28. IV^a PARS. *Non pendet a divina voluntate.*

PROB. Si possibilitas intrinseca pendet a divina voluntate, nullum est homini medium naturale cognoscendi aliquid praeter existentia esse possibile vel esse impossibile. Atqui hoc contrariatur experientiae ; ergo possibilitas intrinseca non pendet a divina voluntate.

Patet major quia actus liber divinae voluntatis, citra revelationem, intellectui humano est inscrutabilis.

29. V^a PARS. *Oritur ex possibilium notis constitutivis.*

PROB. Possibilitas intrinseca ex illo oritur, e quo oritur : α) quod singulae notae sint possibiles ; β) quod complexus notarum sit possibilis, h. e. quod notae coexistere possint in eodem subjecto. Atqui ex essentiis rerum oritur utrumque. Ergo.

Prob. 1^a pars Min. Singulae notae sunt possibiles ex eo quod singulae sunt aliquis modus essendi, illud autem habent proxime ex essentia sua. Ergo.

Prob. 2^a pars Min. Posse existere in eodem subjecto, est idem atque non repugnare ; hoc autem idem est ac se mutuo non excludere, se mutuo non negare. Atqui ex essentiis notarum oritur quod una nota non sit negatio alterius.

§ 4. *De ultimo fundamento possibilium.*

Sensus quaestionis. Probatum est possibilitatem intrinsecam possibilium proxime emergere ex essentiis. Manet ut quaeratur utrum agnoscat ulterius fundamentum extra ipsas essentias. Quae quaestio sic etiam proponitur : *Utrum possibilia possibilitatem suam habeant a se an ab alio.*

Thesis 4. Possibilia in essentia divina agnoscunt fundamentum suum ultimum et virtuale ; formaliter autem per Dei intellectionem constituuntur in ordine ideali.

30. I^a PARS. A. *Essentia divina est fundamentum possibilium.*

PROB. Quod ex constitutione sua est exemplatum alterius, in hoc altero fundatur. Atqui possibilia, seu essentiae finitae, ex intrinseca sua constitutione sunt exemplata essentiae divinae. Ergo possibilia fundantur in essentia divina.

Prob. Min. Deus est infinite perfectus. Atqui infinita perfectio requirit ut nihil sit possibile, nisi quod imitatur quodammodo essentiam entis infiniti. Ergo omne possibile est ex intrinseca sua ratione imitatio essentiae Dei.

B. Istud fundamentum non est formale sed virtuale.

PROB. Essentia divina est fundamentum possibilium, eo modo quo est exemplar eorum. Atqui non est exemplar formale, sed eminentiale et virtuale. Ergo.

Prob. Min. Quod non continet possibilia secundum eandem formam, sed secundum modum multo perfectiorem, non est exemplar formale possibilium. Atqui essentia Dei non continet possibilia secundum eandem formam, sed multo perfectius ; nihil enim est univocum Deo et creatis. Ergo.

31. II^a PARS. *Possibilia sunt formaliter in intellectu divino.*

PROB. Intellectus divinus, eo quod est infinite perfectus, perfectissime cognoscit essentiam divinam, non tantum uti est in se, sed etiam uti est in ordine ad alia, seu uti est imitabilis. Atqui ut tali modo nota sit essentia divina, requiritur ut termini imitabilitatis divinae, seu possibilia prout habent ordinem et connexionem ad essentiam divinam, secundum propriam formam sint objectum intellectus divini. Ergo possibilia secundum propriam formam sunt nota intellectui divino, seu per intellectionem Dei constituuntur formaliter in ordine ideali.